

Стеван Сремац

Велики жупан Властимир*

Колико год смо пута видели да су на
Србију ударали Бугари или Византинци,
они су само онда успевали кад су
са собом водили по ког српског претендента;
али, кад нису имали претендента,
вазда су били поражавани и надбијени.

П. С. Срећковић

1.

Прође два столећа како и последњи Срби оставише стару домовину своју Бојку и доселише се у планинске ове крајеве из висланских разних страна. И као уморна путника, кад превали дуг и мучан и заморан пут, што савлада тежак сан и он дуго и мирно слава и сном се крепи и одмара — тако изгледаше да се дуго одмараху и она српска племена која, потоња међу браћом својом, дођоше за византијскога ћесара Ираклија и населише се међ другим сродним српским племенима која већ давно наставаху ту.

Одмара се и не даје од себе јава српско племе које насели земље око Пиве, Таре и Лима. Спава вековним сном: одмара се. А кад дође зора да се пробуди, да протре и прихвати се мучних и тешких послова, усуд му беше досудио да оно буде прво међу племенима, као Јудино племе што беше прво и вођ међу племенима древног Израиља.

2.

Давно је то било! Пре једанаест векова скоро, а ми данас мало знамо о људима и делима јуначким из оних дана. Новији догађаји и новији јунаци заклонише потомству старе догађаје и старе јунаке, киван душманин поништи куле и градове и гробно камење, а што од њега остаде поштеђено, не поштеди време, тај највећи душманин што све руши и обара.

Али, остаде записано и очувано у старим грчким књигама паметарницама да крајем осмога и почетком деветога столећа владаху у земљи коју заливају и квасе бистре реке Пива, Тара и Лим, и столоваху у стоном граду Даштанику потомци онога кнеза што, позван од ћесара Ираклија, доведе и последња племена српска из равне Бојке у кршне земље данашње. А од тог

* Стеван Сремац, *Из књига староставних*. Просвета, Београд, 1977, стр. 7-15.

кнежевског племена владаше Вишеслав, потом син му Радослав и овога син Просигоје.

А овога Просигоја наследи на престолу Властимир, син Просигојев, унук Радослављев, а праунук Вишеслава, првога владара чије име забележи повесница наша.

И за дана и владања овога Властимира прену племе српско из двовековнога сна: разбуди се и почини дела која га прославише и име му разнесе надалеко по свету.

Гуслари опеваше ратна дела та, летописци грчки записаше славу оружја српског у књиге староставне. И чу се на све четири стране света за Србина да је жив и да не да своје. Да оштрим мачем, отровном стрелом и секиром бојном дочекује незване госте — чопоре мрких вукова који му налећу на торове и облаке скакаваца који падају на плодна поља и родне њиве да их опусте.

3.

А у те дане када Властимир, син Просигојев, владаше над једним делом Србаља, слушаху сва бугарска племена кана Пресјама. Слушаху га племена која живљаху између Дунаја и Балкана ближе истоку, мору Црноме; а беху му поданици и друга племена плавокосих Словена што наставаху ближе западу и на југ од балканских кланаца и хрбата.

Беху тада Бугари и Грци суседи Србима.

Тешко беше Србима међу тим силним суседима. Јер сва племена бугарска имаћаху само једног кана и сви Грци поковаху се једном ћесару; а Срби беху распарчани међу многобројне владаре своје, војводе и бане, кнежеве и жупане.

Грци и Бугари беху снажна стегнута песница, а Срби слаба отворена шака. Колико племена, толико државица, колико државица, толико владарчића. И једно племе не хтеде да зна и не осећаше јуначку невољу брата свога, другог племена; не беху удружени ни сложни Срби!

Грци и Бугари беху тада као снажно увезан сноп, а Срби расуто слабо пруће. Као дете које расте и крепча, али још није стало на снагу, тако беху Срби доба Властимирова.

А Бугари доба Пресјамова беху народ коњаника. На брзим коњима као муње брзо наносаху тешке поразе, односаху победе и избегаваху лако поразе. Рука им не беше вична пастирској палици ни ратарској ралици. Шатор им беше дом, ледина постеља, седло узглавље, а бојним оружјем прослављаху себе, јер на дому им плавокоси Словени пасаху стада, ораху њиве и храњаху себе и господаре своје.

4.

Иза кана Пресјама кренуше се на товним коњима својим орде бугарске на славу и на плен. Покорише несложна племена српска. Јер када ударише на Тимочане, не макнуше се Браничевци, а када Браничевци дочекаше тешке дане и позваше браћу у помоћ. оглушише се Морављани! И Тимочани лозом виновом богати, и Браничевци пшеницом белицом обилни, и Морављани шљивицима својим поносити, падоше једни за другима сви под власт кана Пресјама, и орда бугарска разапе чадоре своје на међи државе сина Просигојева.

Тада кан Пресјам посла поклицаре своје Властимиру и када стигоше у стоно место Даштаник, овако му рекоше:

— Овако те поздравља и вели силни кан наш Пресјам, од првога кана, славнога Испериха, шеснаести по реду кан којег слушаху племена бугарска,

покорно сагибљу пред њим главу племена словенска, а одскора и племена српска. Чуо си од робова који побегоше испред мача нашег под штит и skut твој, од путника намерника и трговаца, како живимо ми, људи Пресјамови, а потомци силне орде Исперихове. За Испериха кана широка нам је била Мизија; за славнога Крума захватисмо земље које кваси Искра и Струма, а данас, за Пресјама, дође ред на тебе и твоје племе. Силно се народило племе наше. Као кокот међу живином што је обилан пернатим родом и породом, тако се међу народима Бугарин поноси множином жена и синова својих. Прође два столећа и земља постаде тесна данас потомцима Испериховим. Ни стаду пасишта довољна ни јуначком коњицу поигришта згодна у земљи Пресјамовој данас! А светли и силни кан Пресјам брине се као добар домовладика о чељади својот, јер види како му је народа много и земље мало. Треба пасишта стадима, поигришта коњима и земље оранице поданицима његовим. Зато се диже и подвласти Тимок и Браничево и земљу Бодрића на Тиси води хладној.

— Не дуљите причу, поклисари — рече им Властимир — већ реците у мало речи: зашто ми дођосте и што доносите? Мир или рат?

— Чуј, светли кнеже! Мир ти доносимо, ако послушаш разлог. Снеруке нам је далека земља Бодрића, јер нас од њих дели твоја земља. Па нас посла кан Пресјам да нас пусташ да одјак о јездимо преко твоје земље у земљу нашу преко Саве и Дунаја. Да јездимо мирно, као добар сусед што пролази баштином суседа свога. А не пустиш ли нас да као добри суседи пролазимо, напашћемо те као врази и као господари за векове настанити се у земљи твојој коју кваси Пива, Лим и Тара. Тренутан пролаз добра пријатеља или вечан боравак окрутна господара — бирај, кнеже!

А Властимир им овако одговори:

— Овако реците господару вашем поздрав од мене, великога жупана Властимира: Ако је далеко земља Бодрића, што је њему за то?! Што тражи кроз моју земљу? Ако је двапут даље пут око моје земље него кроз моју земљу и коњиц бугарски има двапут више ногу него човек: нека узјашу Бугари коње, па ће брже стићи, иако странпутицом; а не дам им кроз моју земљу, док ме бојје сунце грије! Или зар не зна Пресјам словенску реч: «Тешко земљи куд војска прође?!» Не дам му, дакле, пролаза кроз државу и народ мој! ... А што ми прети оружјем и отмицом, вели да ће узети пода се земљу кроз коју не дам да прође, кажите му да му се претње не бојим. Сложен је народ мој! Расковаћемо раонике и ковати од њих стреле и мачеве и дочекати га. Ово му је поздрав од мене!

5.

Чим оставише стони град поклисари, сазва Властимир војводе и синове своје и учини већу и договор за бој. Позва народ на одбрану земље, кад се Бугари сташе залетати на земљу српску и пленити је.

Од међе државне оде знак унакрст земље; пламенови по планинама и поклич: »Вук, вук!« по долинама објави и огласи народу да је непријатељ напао на њу.

Одазва се народ сложен као један човек. Оставише поља и њиве, рала и волове, и неколико стада оста на једноме чобанину, а по домовима осташе седи старци, женска чељад и нејака дечица. Борци из задруга се састављаху у братства, а борци из братстава у племена: старешине задруга се покураваху старешинама братства, а ови жупанима, а сви очекиваху заповест од Властимира. Принашаше жртве и запеваху побожне песме око жртвеника бога Страхора, бога ратнога. И помолише му се да им ојача дух и оснажи деснице за мач и секиру бојну и око бистро им да за стрелу отровиту. И пођоше к међи

земље српске весело певајући песме древне и јунаке старе који се прославише у бојевима са Фругом и дивљим Обром.

Заратише Срби са Бугарима. А кад поче малаксавати Србаљ Властимиров, позва овај у помоћ кнеза Белу Требињанина и сина му Крајину. Чу Бела за јуначку невољу Властимирову и похита у помоћ. Добише тада Срби нову снагу и одолеваху дивно. Три пута већ љупка Весна одену шуме зеленом одором и три пута их тмура Морана опет оголити и покри белом одором, три пута прославише у околу ратници Срби летњега Купала и зимњега Коледу; три сина Пресјамова поразише, сина Војина, Звинуцу и Маломира, па напоскон и старога Пресјама у бег нагнаше — док се напоскон не махнуше Бугари земље Властимирове. Учинише мир и одоше срамно, оставише силно робље и гробље у земљи јуначкога Властимира који трећу годину ратовања заврши са два весеља: понизи Бугаре и узвиси клетвеника свога Белу, ородивши се с њим. Даде своју ћер, племениту Перунику, за жену Крајини, сину Белину. Прошири тако Властимир државу српску до мора сињега, а слава српска оде на лаким крилима песме и даље, преко мора.

25—26. IX 1901.